

**ОСВІТА І РИНОК ПРАЦІ:
ВЗАЄМНИЙ ВПЛИВ ТА ПЕРЕТИН ІНТЕРЕСІВ**

**EDUCATION AND LABOR MARKET:
RELATED EFFECT AND CIRCUMSTANCES OF INTERESTS**

Хомишин І.Ю.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного та інформаційного права,
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті досліджено сучасний стан взаємозв'язку освіти та ринку праці, визначено сучасні вимоги ринку праці до випускника вишу, окреслено основні напрями діяльності відповідних суб'єктів із метою реалізації діалогу ринку освіти і ринку праці.

Ключові слова: освіта, ринок праці, працевлаштування, державна освітня політика, дуальна освіта, економічне зростання.

В статье исследовано современное состояние взаимосвязи образования и рынка труда, определены современные требования рынка труда к выпускнику ВУЗа, обозначены основные направления деятельности соответствующих субъектов для реализации диалога рынке образования и рынка труда.

Ключевые слова: образование, рынок труда, трудоустройство, государственная образовательная политика, дуальное образование, экономический рост.

The article examines the current state of the relationship of education and the labor market, identifies the current requirements of the labor market to the graduate of the university, outlines the main directions of activity of the relevant actors for implementation of the dialogue between the education market and the labor market.

Key words: education, labor market, employment, state education policy, dual education, economic growth.

Постановка проблеми. Інтеграція України до загальноєвропейського простору, інтелектуалізація праці зумовлює зміни в концептуальних підходах та змісті освіти в Україні. Проблемою для України є незбалансованість розвитку вищої освіти та ринку праці, що зумовлює, з одного боку, надлишок на ринку праці фахівців певних напрямів підготовки, а з іншого – дефіцит висококваліфікованих кадрів за окремими спеціальностями. Це свідчить про актуальність більш глибокого й усестороннього аналізу системи освіти в контексті взаємозв'язку з ринком праці.

Стан опрацювання. Проблемам освіти присвячені дослідження багатьох науковців, а саме: В. Зінченко, Н. Красовської, В. Сафоновой, А. Саргсяна, Н. Шульги тощо. Українськими дослідниками вивчається розвиток ринку праці та освітніх послуг, регулювання взаємодії освіти та ринку праці (О. Грیشнова, І. Сай, Л. Лісогор, В. Онікієнко, І. Петрова). Теоретичні положення та практичні рекомендації щодо створення та регулювання ринків праці неодноразово виступали предметом дослідження у працях таких учених, як С. Бандура, Д. Богиня, В. Скурятівський, О. Палій, Е. Лібанова тощо.

Метою статті є дослідження сучасного стану взаємозв'язку освіти та ринку праці.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку глобалізації ясно визначився перехід до нової економіки, заснованої на знаннях. Принципово новим в умовах нової економіки є втрата домінуючої ролі фінансового капіталу у створенні багатства. Вирішальну роль став відігравати інтелектуальний і соціальний капітал.

У нових умовах необхідна освіта нового типу, випускник із новими підходами, новим баченням. Тільки за таких умов у державному апараті й економіці дедалі більшу роль будуть відігравати співробітники нового типу – інтелектуальні співробітники. Це ті співробітники розумової праці, які можуть і хочуть створювати нове (новатори). Вони не просто виконавці, а творці. Нині якісна освіта стає найважливішим пріоритетом держави. Головною умовою розвитку інноваційної економіки є інтелектуальні ресурси – система освіти і наукова база. Розвиток особистості (а не просто навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації) проголошувалося вищою метою суспільства багатьма філософами минулого.

Взаємозв'язок освіти та економіки стає предметом багатьох досліджень в економічній сфері. Учені наголошують, що основними чинниками забезпечення економічного зростання є інвестиції в освіту, якість управління країною та компаніями, кількість і якість людських ресурсів, зайнятих у галузях знання [1, с. 71].

Система освіти нині має працювати на випередження, оскільки підготовка компетентного фахівця є тривалим процесом, і необхідно уміти передбачити, які спеціальності будуть затребувані на ринку праці через кілька років. Коли відсутній баланс між попитом і пропозицією на ринку праці фахівців, це призводить до труднощів із працевлаштуванням, до втрати людського капіталу внаслідок недостатньо ефективного його використання, збільшується частка випускників вищих навчальних закладів, які працевлаштовуються не за отриманою спеціаль-

ністю, що знижує цінність здобутої освіти, для роботодавців виникає необхідність організації додаткової підготовки та перепідготовки фахівців, які не мають необхідної кваліфікації, що вимагає додаткових фінансових і матеріальних витрат, організаційних зусиль [2, с. 132].

Отже, нині на порядку денному у суспільства стоїть швидка та всебічна модернізація освіти. У процесі реформування управління освітою має бути досягнута головна мета – покращення, кардинальне вдосконалення виконання освітньою системою своїх основних зовнішніх і внутрішніх функцій [3, с. 290].

Ми погоджуємося з тим, що є гостра проблема, пов'язана з невідповідністю запитів і вимог роботодавця реальним випускникам, які виходять на ринок праці. Доречним, на нашу думку, є створення мережі співпраці між зацікавленими сторонами (роботодавцем) та навчальними закладами, зокрема щодо проходження виробничо-професійної практики, адже відсутність у молодих спеціалістів практичних навичок за отриманою спеціальністю перешкоджає працевлаштуванню молоді.

Ринок праці є системою суспільних відносин, зокрема соціальних, юридичних – норм та інститутів, які забезпечують нормальне відтворення й ефективне використання праці, кількість і якість якої відповідним чином винагороджуються [4, с. 208].

В Україні є серйозна проблема нестачі кваліфікованих спеціалістів. За умов сучасної кадрової політики ця проблема продовжує прогресувати, тому, насамперед, на вирішення цієї проблеми має бути спрямована політика держави в цьому напрямі.

Останнім часом стратегія молоді на етапі вибору професії визначається двома основними моментами: прагненням досягти високого конкурентно-спроможного рівня власних ресурсів та бажанням задовольнити власні матеріальні потреби, сформовані на основі нових споживчих стандартів.

Нині з поглибленням ринкових перетворень утворюється ситуація, подібна до вже давно поширеної в розвинутих країнах Заходу, коли після закінчення обов'язкової освіти певний час молодь присвячує додатковим формам навчання в навчальних закладах різних типів та видів, у системі перепідготовки кадрів тощо. Отже, молодь витрачає більше часу на навчання, а процес працевлаштування залишається на другому плані. Часто молодь послідовно навчається в кількох навчальних закладах або одночасно з навчанням влаштовується на короткочасну роботу (це характерно, передусім, для великих та середніх міст). Одночасно створюється специфічний ринок молодіжних місць праці, що включає найрізноманітніші види короткочасної, тимчасової, непостійної роботи, роботи, яку можна поєднувати з навчанням.

Сучасна вища освіта є недостатньо професійною та спеціалізованою, і, насамперед, загальною (своєрідною передумовою для подальшого професійного самовизначення). Державна політика в галузі освіти має сприяти формуванню, забезпеченню та використанню трудового потенціалу держави, упровадженню сучасних методик соціально-психологічної

адаптації населення до умов ринку праці та реалізації нових підходів у професійній орієнтації та професійному навчанні молоді.

Неодноразово учені наголошують на професійній мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці і як підвищення ефективності взаємодії освіти та ринку праці. С.А. Єрохін вважає, що коренем проблем працевлаштування молодих фахівців є їхня низька професійна мотивація. Причинами цього є: значний відрив змісту навчальних програм від потреб ринку праці, малоефективна короткотривала виробнича практика, низький рівень розвитку особистісно-професійних ресурсів та творчого потенціалу студентської молоді тощо.

Зміст освіти, практика і стажування студентів – це лише один напрям проблем, які варто вирішувати. Студентська молодь не має необхідних знань і досвіду, а багато чого не вміє, бо має низький рівень професійної мотивації, що зрештою призводить до відсутності попиту на молодих спеціалістів.

Сучасний ринок праці вимагає нової концепції професійної підготовки фахівців, яка ґрунтується на його тісній взаємодії з ринком освіти. Соціально орієнтований спосіб ведення виробництва і бізнесу вимагає якісно нового рівня професійної мотивації. Нині відповідальність за результати своєї праці, уміння самостійно здобувати необхідні знання і творчо застосовувати їх на практиці є ключовими умовами професійного і кар'єрного росту молоді людини. Вища освіта є фундаментальною складовою частиною цілісної системи безперервної освіти у сучасних умовах жорсткої конкуренції на ринку праці.

Для реалізації діалогу ринку освіти і ринку праці важливо розуміти, що успішність працевлаштування випускників ВНЗ визначається ефективністю організації навчально-виховного процесу, його спрямованістю на практичні технології ринку праці, якістю знань студентів, їхнім особистісно-професійним потенціалом, здатним до реалізації в умовах жорсткої конкуренції. Результативність цього визначається розвитком професійної мотивації та професійним самовизначенням студентів [5, с. 20].

Якщо розглядати законодавче регулювання проблем працевлаштування молоді, констатуючи застарілість нормативно-правових актів, їхню невідповідність сучасним умовам, варто зазначити, що питання працевлаштування набувають досить актуального звучання через виступи представників органів влади та вчених на конференціях, круглих столах.

Наприклад, міністр освіти і науки України Лілія Гриневич під час свого виступу на круглому столі «Дуальна освіта – виклик безробіттю. Як в Україні відродять виробничі професії» зазначила, що саме розвиток дуальної освіти, коли в підготовці молодих фахівців беруть участь і навчальний заклад, і підприємство, може стати саме тим поштовхом, що необхідний українській освіті для підвищення якості навчання і її відповідності стандартам та запитам ринку праці.

Впровадження дуальної освіти в Україні, у першу чергу, чекають виробнича, аграрна та ІТ-сфери. Сту-

денти, які вчать за цими напрямками, більше потребують практики, ніж теорії. На жаль, технічна база вітчизняних вишів застаріла. Тим часом бізнес вкладає гроші в інновації, а тому може навчити студентів виробничим процесам.

Згідно з принципами дуальної освіти, підприємці можуть формувати розклад занять, забирати зайві предмети і навіть приймати іспити у студентів. Також платять стипендію, наближену до зарплати. Таким чином молодим спеціалістам не треба шукати компроміс між навчанням і підзаробітком [6].

Сприяння молодіжній зайнятості є стратегічним напрямом молодіжної політики нашої держави, визначеним Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2016–2020 рр. Метою Програми є створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації української молоді, формування її громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості. Реалізація Програми дасть змогу покращити становище молоді України та активізувати її участь у суспільно-економічному житті держави, отримати позитивні результати щодо створення сприятливих умов для розвитку і самореалізації, підвищити рівень доступу до якісної освіти та створення умов для її зайнятості.

Разом із тим Мінсоцполітики, безумовно, підтримує реалізацію ініціатив у рамках Програми, що передбачає досягнення мети, зокрема, шляхом спільної та скоординованої діяльності органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства, що ґрунтується на системі загальноєвропейських принципів.

Із метою долучення до реалізації ініціатив у рамках Програми Мінсоцполітики інформує, що 17 березня 2016 р. за ініціативи Центру Розвиток КСВ та підтримки Міністерства молоді та спорту відбулось підписання Українського Пакту заради молоді – 2020, який є продовженням європейської ініціативи і передбачає сприяння створенню як мінімум 100 партнерських проєктів між бізнесом та освітнім сектором та забезпечення 10 000 місць із метою стажування та першого робочого місця молоді [7].

Висновки. Вирішення проблеми забезпечення економіки висококваліфікованими кадрами та досягнення

більшої збалансованості між попитом і пропозицією фахівців із вишівськими дипломами на ринку праці потребує, як уже зазначалось, визначення основних напрямів освітньої політики у цій сфері й інституційного забезпечення реалізації поставлених завдань.

Органи державної влади разом із вишами мають формувати систему моніторингу попиту і пропозицій на ринку дипломованих фахівців за основними напрямками підготовки, виявляти тенденції та нові обставини, які можуть впливати на розвиток цього сегменту ринку праці.

Навчальний заклад має розвивати відносини соціального партнерства з роботодавцями у сфері підготовки фахівців, зокрема: у визначенні необхідних обсягів підготовки, у розробленні освітніх стандартів, узгодженні кваліфікаційних характеристик відповідно до потреб конкретних галузей та технологічних процесів. Інституту соціального партнерства є особливим типом взаємодії освітніх установ з усіма суб'єктами ринку праці – великими корпораціями, представниками малого й середнього бізнесу як роботодавцями, регіональними органами виконавчої влади, громадськими організаціями. Саме він може забезпечити максимальне узгодження та реалізацію інтересів усіх учасників цього процесу – населення, роботодавців та освітніх установ. Важливо розвивати активність населення та роботодавців стосовно їх участі у вирішенні проблем вищої освіти та підготовки фахівців, які дійсно потрібні економіці України.

Також важливим завданням навчального закладу у цьому напрямі є налагодження ефективної системи профорієнтаційної роботи, запровадження незалежної системи тестування абітурієнтів щодо відповідності спеціальності, яку вони обирають, їх здібностям та нахилам, можливостей опанування навчальної програми та розвитку творчого потенціалу особистості під час освоєння спеціальності, що обирається.

Названі заходи сприятимуть більш збалансованому та узгодженому функціонуванню системи вищої освіти та ринку праці, що дасть змогу нагромаджувати та ефективно використовувати людський капітал України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Старовойт О.В. «Економіка знань» як сфера функціонування інтелекту / О.В. Старовойт // Вища освіта України. – 2009. – № 4. – С. 71–75.
2. Антонюк В.П. Вища освіта України у системі відносин ринку праці / В.П. Антонюк // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 2 (40). – С. 132–137.
3. Луговий В.І. Десять років становлення (досвід досліджень, розробок і впроваджень у сфері державного управління) / В.І. Луговий. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 356с.
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Підручник [Текст] / О.А. Грішнова. – К.: Знання, 2004. – 535 с.
5. Єрохін С.А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С.А. Єрохін, Ю.В. Нікітін, І.В. Нікітіна // Юридична наука. – 2011. – № 1. – С. 20–27 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_1_3.
6. «Дуальна освіта – виклик безробіттю. Як в Україні відродять виробничі професії» [виступ Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич на круглому столі] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novinni/novini/2017/02/15/%C2%ABdualna-osvita-stane-mostom-mizh-rinkom-praczi-ta-ukrayinskoyu-osvitoyu%C2%BB,%E2%80%93lilya-grinevich>.
7. Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2020 роки : Постанова КМУ від 18.02.2016 р. № 148 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/148-2016-%D0%BF>.